

Turun lääninpyöveliksi ottaminen

Ruotsin valtakuntaan luotiin 1630-luvulla lääninpyövelijärjestelmä, sillä lainkäytön tiukentuessa pyövelillä tuli olemaan yhä tärkeämpi asema oikeuden antamien tuomioiden täytäntöönpanossa. Pyövelin ammatti luokiteltiin kuitenkin kunniaattomaksi ja sen vuoksi häntä välteltiin. Pyöveliksi valitut miehet olivat nuoria, ja syyllistyneet tavallisesti vain varkauksiin. Monet heistä eivät olleet lainkaan rikollisia, vaan perivät vieroksutun ammatin isältään.

He eivät siis vastaa nykyisen populaarikulttuurin huppupäisiä hahmoja, jotka ilmestyvät mestauslavalle, suorittavat kuolemantuomion täytäntöönpanon ja katoavat. Huppua heillä ei myöskään ollut, sillä kasvojen peittäminen oli kiellettyä salamyhkäisyyden pelossa. Seuraava Turun raastuvanoikeuden ote kertoo, miten pyöveli, joka oli toiselta nimeltään mestarismies, sai virkansa.

Turkulaiset kokoontuivat kaupungin torille 22. huhtikuuta 1643. Parhailla paikoilla seisoivat pormestarit ja raatimiehet. Valmistauduttiin hirttämään kaupungin pyöveli Erik Larsson varkauksiensa takia. Toisena kuolemaan kävi miehentappaja Claes Willamsson. Hänet piti mestata kirveellä ja hänen oikea kätensä piti katkaista ranteesta ja naulata varoitukseksi kaakinpuuhun eli piiskauspaaluun. Lisäksi vaimo Brita Klemetsdotter piti ruoskia ja karkottaa kaupungista samassa tilaisuudessa, sillä hän oli osallistunut pyöveli Erikin kanssa varkauksiin.

Paikalle tilattu Hämeen läänin pyöveli oli vanha ja vähävoimainen. Kun Britan mies Henrik Bertilsson oli pyytänyt vaimonsa armahtamista, kysyi raati häntä Hämeen pyövelin avustajaksi. Henrikin isä oli nimittäin ollut ennen Erik Larssonia Turun pyöveli. Henrik kieltäytyi aluksi, mutta lupasi lopulta ottaa tehtävän ja Turun pyövelin viran hoitaakseen, jos hänen vaimonsa armahdettaisiin karkotuksesta.

Henrik pyysi lisäksi, ettei hänen nahkaansa poltettaisi pyövelin merkkiä, sillä hän oli isänsä jälkeen perintöpyöveli eikä rikollinen. Hän pyysi myös lupaa saada kantaa julkisesti lyhyttä miekkaa kupeellaan pyövelin merkinä. Palkakseen hän pyysi sataa taalaria ja pyövelin vaatekerran. Raati kysyi näistä ehdoista pikaisesti hovioikeudelta, joka istui torin laidalla oikeuttaan. Se päätti, että vaimo armahdettaisiin. Pyövelin polttomerkin Henrik joutui ottamaan heti, mutta hän sai valita sen paikan vapaasti, joten sitä ei painettu hänen kasvoihinsa. Asunnokseen hän sai pyövelin talon Uudenmaantullista.

Pyövelin eli mestarismiehen näytteen hän antoi heti auttamalla paikalle kutsuttua Hämeen pyöveliä. Henrik piti mestattavaa hiuksista toimituksen ajan ja naulasi sitten hänen kätensä kaakinpuuhun. Seuraavaksi Henrik auttoi Hämeen pyöveliä vetämällä Lars Erikssonin riittävän korkealle hirteen ja sitomalla köyden hirsipuun ympärille. Näin Henrik ansaitsi mestarismiehen nimen ja hänestä tuli Turun ja Porin läänin pyöveli kahdenkymmenen vuoden ajaksi.

Veli Pekka Toropainen

Lähteet: Kansallisarkisto, Turun raastuvanoikeuden pöytäkirjat z:13, 22.4.1643, 304–305.

Kuvateksti: Henrik Bertilsson erosi virasta vuonna 1663 ja hänen tilalleen valittiin hänen poikansa Jöran Henriksson, joka tässä kuittaa saaneensa palkkanaan kymmenen hopeataalaria suorittamastaan teloituksesta. Kansallisarkisto, Läänintilit 7289, 981. Turun läänin tositekirja 1663.